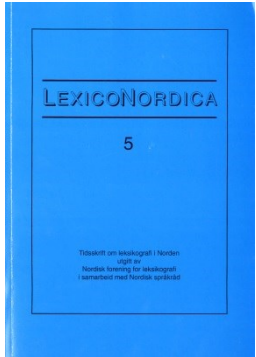

LexicoNordica

Forfatter:	Lars Svensson	
Anmeldt værk:	<i>Norstedts plusordbok</i> . Göteborg: Språkdata, Göteborgs Universitet/Norstedts, 1997.	
Kilde:	LexicoNordica 5, 1998, s. 233-237	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Lars Svensson

Norstedts plusordbok. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Encyklopediska artiklar: Per Axelsson och Håkan Josephson. Teckningar: Ola Nyberg. Norstedts. 1349 sid. 1997.

Detta lexikon är en kombination av ordbok och uppslagsverk. Sammanlagt innehåller lexikonet över 80.000 ord och fraser och 14.000 encyklopediska uppslagsord. I de lexikaliska artiklarna ges upplysning (i begränsad utsträckning) om uttal (när så behövs), ordklass, böjning och betydelse. Definitionerna är beskrivande med avgränsade betydelser markerade med momentsiffror. Betydelsenyans eller överförd betydelse markeras med särskild stilsort eller föregås av kvadratisk symbol eller "äv." Definitionen följs ofta av språkprov, som illustrerar ordets konstruktion i satssammanhang eller fungerar som ordbildningsexempel. Även synonymer anges, liksom ordens stilvärde och fackområde. För lånord med (starkt) främmande karaktär anförs lån-givande språk i vinkelparentes. De språkliga artiklarna bygger på *Norstedts svenska ordbok* (1990), som i sin tur är en förkortad och reviderad version av *Svensk ordbok* (1986), vars källa är Språkdatas lexikaliska databas.

De encyklopediska artiklarna ger kortfattad, i telegramstil utformad information om kända personer inom ämnesområden som konst, litteratur, musik, historia, geografi, politik, vetenskap och sport men också om länder, orter, sjöar, berg, institutioner, organisationer o.d. Här ges upplysningar om t.ex. *ABBA, Karin Boye, Chopin, Churchill, Caesar, Placido Domingo, Fantomen, Errol Flynn, Hugin och Munin, Koranen, Edith Piaf, Picasso, Rom, Röda korset, Boris Spasskij, Ingemar Stenmark, Tolkien, Tjeckien, Stevie Wonder*.

Även titlar på mera kända böcker, dikter, musikstycken o.d. tas upp, t.ex. *Ack, Värmeland du sköna, Frithiofs saga, Für Elise, Fänrik Ståls sägner, Glada Änkan, Hávamál, Kejsaren av Portugallien, Nalle Puh, Njåls saga, Pickwickklubben, Rosen på Tistelön, Utvandrarna, Voluspá*.

I ett appendix förtecknas (och illustreras) regentlängder, svenska statsministrar, svenska landskapsblommor och landskapsdjur, Sveriges län, kommuner och landskapsvapen, (årtal och ort för) de olympiska spelen och nobelpristagarna i litteratur.

En tydlig layout med fyra stilsorter gör lexikonet lättläst. Uppslagsorden är satta i fet stil och alfabetiskt ordnade. Sammansättning

som får definition behandlas inte under sitt huvudord utan utgör egen artikel. Lexikonet innehåller också ca 450 teckningar och 150 fotografier av personer.

Huvudredaktör har varit Sven-Göran Malmgren, projektansvarig Sture Allén. De encyklopediska artiklarna har utarbetats av Per Axelson och Håkan Josephson och faktagranskats av en sakkunnigstab. Teckningarna har ritats av Ola Nyberg.

Aktuellt lexikon

PLUS är ett aktuellt lexikon, språkligt och encyklopediskt. Det innehåller 1000 nyord, t.ex. *bungyjump*, *fallskärm(savtal)*, *fax*, *hemsida*, *internet*. Man saknar emellertid t.ex. *bugg* 'fel' (i programvara) och *dragning* 'kroppsfint' (i fotboll eller ishockey). Ordet *ytstruktur* har möjligen ratats såsom alltför fackspråkligt men varför är då motsatsordet *djupstruktur* medtaget? Bra är att lexikonet medtar förkortningar, t.ex. *EU*, *NHL*, *LO*, *VIP*.

Det är ett rikt kändisgalleri som möter i uppslagsboken men stundom undrar man över urvalsprinciperna. Att *Gustav Freij*, olympisk guldmedaljör i brottning, saknas är väl snarast en miss – svenska olympiska guldmedaljörer tas annars med. Men varför har inte *Ulf Andersson*, internationellt känd stormästare i schack sedan 1972, kommit med, eller *Gideon Ståhlberg*, jämte Ulf Andersson Sveriges genom tiderna mest framgångsrike schackspelare, VM-kandidat 1950–53? Man undrar också över varför t.ex. *Lis Asklund*, producent vid Sveriges Radio 1957–78, kommit med men inte *Boel Flodgren*, rektor vid Lunds universitet, eller varför *Gunnar Aspelin*, professor i filosofi i Lund 1949–64, medtagits men inte *Göran Hermerén*, professor i medicinsk etik i Lund, tillika TV-kändis. Av klassiska barnböcker har *Pelle Snusk* tagits med men egendomligt nog inte *Pelle Svanslös* och *Pippi Långstrump*, som filmatiserats och översatts till ett stort antal språk.

Imponerande betydelsebeskrivning

Den språkliga delen i boken, dvs. den del som motsvarar Svensk ordbok och Norstedts svenska ordbok, har blivit föremål för åtskilliga recensioner och jag kan knappast tillfoga något nytt och konstruktivt. Här dock ett par smärre reflexioner. Betydelsebeskrivningen i de lexikaliska artiklarna med kärnbetydelse och betydelsetillägg är på det hela

taget imponerande. Intressant är att djur och växter definieras med ord ur allmänspråket – inte med den vetenskapliga (latinska) benämningen – och i flera fall har resultatet blivit fullt acceptabelt, dvs. läsaren kan med hjälp av definitionen identifiera djuret eller växten (se t.ex. *elefant*, *hund*, *tall*). Men i många fall har definitionen blivit alltför vid eller vag. Den språkliga beskrivningen av *maskros* – gulblommig växt som är ett svårt ogräs – passar lika bra in på t.ex. *åkersenap*. Likaledes kunde definitionen av *fink* – typ av liten fågel av tättingsläktet – lika gärna avse mes. I sådana fall vore ett parentetiskt tillägg med den latinska benämningen (eller varför inte en illustration?) direkt klagande.

Några inkonsekvenser. Orden *tioöring* och *tjugofemöring* har medtagits (med brukligheten "hist.") men däremot har inte *ettöring* och *femöring* (och därmed även det vanliga uttrycket *vända på en femöring*) kommit med. I artiklarna *längd*, *höjd*, *spjut* och *stav* anges endast i den första artikeln att ordet också kan vara kortform (för *längdhopp*). Men även *höjd*, *spjut* och *stav* uppträder i sport- och vardagsspråket som kortformer (för *höjdhopp*, *spjutkastning* och *stavhopp*). Se t.ex. dagstidningarnas resultatbörs. I beskrivningen av de olika schackpjäserna undrar man varför löparen och kungen tilldelats ett eget moment, löparen dessutom med fullständig beskrivning av hur pjäsen går – 3. schackpjäs som rör sig diagonalt ett eller flera steg – medan de övriga pjäserna behandlas knapphändigt i petit i slutet av resp. artikel/moment: dam: om drottning i schack; drottning: äv. om den starkaste schackpjäsen; springare: särsk. om schackfiguren; torn: äv. om schackpjäs med denna form; bonde: även om den svagaste pjäsen i schack. I artikeln *häst* saknas uppgift om ordets användning som schackpjäs. Även om *springare* numera är det klart vanligaste ordet i schacklitteratur och schackkretsar, så borde synonymen *häst* ha medtagits.

En del ord saknar uppgift om fackområde, stilvärde eller bruklighet. Några exempel: *ambidexter* är en medicinsk term; *pickalurven* har vardaglig stilkaraktär; *subdominant* är en musikterm.

Önskemål inför en eventuell andra upplaga

Mer encyklopedisk information

I PLUS har man i regel lyckats ge imponerande mycket information på liten textyta. Artikeln om Almqvist är en mönsterartikel i detta avseende. På 15 rader ges en utomordentlig karakteristik av Almqvist och hans mångsidiga författarskap (romaner, noveller, lyrik, essäer, skådespel, folklivsskildringar). Några andra exempel på artiklar med

bra information är Peterson-Berger, Picasso, Quisling, Södergran. I en del encyklopediska artiklar kunde emellertid informationen ha gjorts fylligare. I t.ex. artikeln Strindberg omtalas endast att Strindberg är författare och målare. Hans äktenskap och de viktigaste av hans verk radas upp men någon analys eller karakteristik av hans verk eller storhet som författare ges inte. Detsamma gäller artikeln om Hjalmar Söderberg, vars verk nämns. Ingenting mer. Om *Then Swänks Argus* får läsaren endast veta att det är en veckotidskrift utgiven 1732–34 av Olof von Dalin. Ingenting om dess innehåll eller att tidskriften på flera sätt bildade epok i svensk språk- och stilhistoria.

En artikel i PLUS är antingen språklig eller encyklopedisk. De språkliga uppslagsorden innehåller alltså inte någon eller endast ringa encyklopedisk information. Några exempel. I artikeln *ishockey* får läsaren veta att sporten är ett lagspel med klubba och puck på en mindre isbana men ingenting om sportens regler och uppkomst. Samma sak gäller *schack*. I artikeln finns ingenting om de olika pjäsernas antal, spelets regler och historia o.d. Läsaren får inte ens veta vad spelet går ut på: att sätta kungen matt. Artikeln *impressionism* har fått en utmärkt språklig definition men läsaren får inte veta att konstriktionen uppstod i Frankrike på 1870-talet då de första impressionistmålarna framträdde. Osv.

Helt klart skulle en kombination av språklig och encyklopedisk information i en och samma artikel göra lexikonet ännu mera informativt och användbart. Särskilt vad gäller sport, spel och ismer o.d. vill man ofta veta mer om företeelsens bakgrund och historia. Förebild skulle man kunna ha i *The Oxford Encyclopedic English Dictionary*, som tillämpar denna princip. Det är givet att ytterligare information skulle medföra en rejäl bearbetning i form av tillägg och – för att omfånget inte skulle bli för stort – gallring och strykning. Men boken skulle vinna på det.

Etymologier

Med undantag av att långgivande språk anges för lånord med (stark) främmande prägel (se t.ex. *hausse* <fra.>) så ges ingen etymologisk information i de lexikaliska artiklarna. Man undrar emellertid varför redaktionen inte tagit steget fullt ut och bakat in korta etymologier i simplexorden och etymologiskt inte självklara sammansättningar och avledningar. Det skulle ha tillfört boken ytterligare en dimension och gjort den avsevärt attraktivare. Intresset för ords ursprung och historia är stort både hos fackfolk och den breda allmänheten.

Kartor

Vid läsning i uppslagsboken saknade jag ofta en karta. En världskarta och/eller en Sverigekarta skulle kunna anbringas i *Appendix*.

*

Ovan anförda anmärkningar förtar på intet sätt mitt helhetsintryk av Norstedts PLUSORDBOK: ett förbluffande innehållsrikt, aktuellt ettbandslexikon användbart för alla som intresserar sig för vad orden betyder eller söker kortfattade encyklopediska upplysningar.

Litteratur

Norstedts svenska ordbok. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Stockholm: Norstedts 1990.

Svensk ordbok. Utarbetad vid Språkdata, Göteborgs universitet. Stockholm: Esselte Studium. 1986

The Oxford Encyclopedic English Dictionary. Ed. by Joyce M. Hawkins and Robert Allen. Oxford Clarendon 1991.